

מעקב הומניטרי אפריל 2011

סקירה כללית

תוכן העניינים

- 3..... הסלמת הסכסוך המזוין בעזה
- נפגעים פלסטינים כתוצאה ישירה מהסכסוך
מאז פברואר 2009 (לאחר "עופרת יצוקה")..... 3
- ייחקרו תקריות שבהן נהרגו אזרחים פלסטיניים
בידי הצבא הישראלי..... 4
- חששות סביב תנאי המעצר והיעדר הליך שיפוטי
הוגן לאסירים פלסטינים המוחזקים בידי הרשויות
הישראליות..... 5
- בית המשפט הגבוה לצדק הישראלי דוחה עתירה
לביטול משטר ההיתרים של הגדר..... 6
- הידרדרות בחופש הגישה של פלסטינים נוצרים
לירושלים המזרחית במהלך "השבוע הקדוש"..... 7
- ההגבלות שמטילה ישראל על שטחי הים של עזה..... 8
- ההגבלות על היצוא ממשיכות לחבל בהתאוששות
הכלכלית בעזה..... 9
- דפוס משקעים חריג והריסת בורות מים מוסיפים
ללחצים על קהילות פגיעות..... 21..... 10

באפריל 2011 חלה ההסלמה הקשה ביותר במעשי האיבה ברצועת עזה ובדרום ישראל מאז מתקפת "עופרת יצוקה", בינואר 2009, ועימה עלייה משמעותית בנפגעים מקרב אזרחים. הסלמה זו, לצד ההגבלות המתמשכות הפוגעות בחיי היום יום של הפלסטינים, הדגישה את פגיעותם של פלחים גדולים של האוכלוסייה ברחבי השטח הפלסטיני הכבוש.

ההסלמה נמשכה אמנם שלושה ימים בלבד (מן ה-7 עד ה-9 באפריל), אבל הביאה בעזה למספר הגבוה ביותר של הרוגים ופצועים פלסטינים בחודש יחיד מאזינואר 2009. יתרה מכך, כמעט 90 אחוזים ממקרי הפציעה (57 מתוך 64), ביניהם 17 ילדים, ו-40 אחוזים מן ההרוגים (9 מתוך 23) היו אזרחים (שניים מהם ילדים) שלא היו מעורבים בלחימה; כן נהרג גם נער ישראלי אחד ושני אזרחים ישראלים נפצעו.

החודש הודיע הצבא הישראלי כי מעתה ואילך יפתח באופן אוטומטי בחקירה פלילית של תקריות שבהם גורמים חיילים ישראלים למוות שלא זרחים פלסטינים בגדה המערבית, למעט במקרים של תקריות המוגדרות כ"פעילות בעלת אופי לחימתי". זהו אמנם צעד חיובי, אבל הוא אילוה מדיניות החדשה מיושמת בהיקף מוגבל בלבד, עדיין קיים סיכוי משמעותי שמבצעי ההרג ייצאו פטורים מעונש. אחריותיות יעילה עדיין מהווה מקור לדאגה בכל האמור באלימות במעורבות מתנחלים, תחום שבו מבצעי העבירות פועלים בידיעה כירקמעים מהם, אם בכלל, יועמדו לדין בהצלחה.

אי-הביטחון רחב ההיקף המשפיע לרעה על האוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה הכוללת לא רק סכנת חיים כתוצאה ממעשי איבה, אלא סכנה למקורות מחייתם של בני אדם, בשלהגבלות הגישה בהקשר של המצור. החודש החלה עונת דיג הסרדינים, אבל סיכויי הצלחה של הדיגנאים קלושים בשלהאיסור שמטילה ישראל על פעילות דיג בשטחים ימיים המרוחקים יותר משלושה מיילים ימיים מהחוף. מאז הטלת האיסור ירד שלל הסרדינים הממוצע ביותר מ-70 אחוזים, והדגה בשטחים המותרים לדיג התדלדלה בהדרגה.

בנוסף על כך, למרות שבדצמבר 2010 הודיעה ישראל על הקלה בהגבלות היצוא, נותרה היצוא מעזה מוגבל למספר מועט של גידולים חקלאיים הנמכרים בשווקים אירופיים, כאשר בחודש אפריל הורשורק שישה מטעני פרחים טריים לצאת את עזה. אף שבעונה הנוכחית ניכרה עלייה משמעותית בכמות היצוא לעומת העונה הקודמת (287 לעומת 118 מטענים), הכמות הכוללת היא עדיין מחצית מכפי הצפוי (יותר מ-600) ורק חלק זעיר מנפח היצוא לפני המצור. כתוצאה מכך, הפעילויות החקלאיות והיצרניות נותרו מוגבלות לשוק המקומי המוגבל.

גם בגדה המערבית ממשיכות הגבלות הגישה להשפיע לרעה על האוכלוסייה האזרחית. משטר "אזור התפר" הנלווה אל הגדר ממשיך לסכל את הגישה למקורות מחיה חקלאיים ולשירותים. ב-2004 קבע

בית הדין הבינלאומי לצדק כי משטר זה אינו חוקי מתוקף המשפט הבינלאומי, וכי יש לבטלו. ברם, בהחלטה שהתפרסמה החודש דחה בית המשפט הגבוה לצדק הישראלי עתירה שביקשה להורות על ביטול זה, לאחר שמצא כי משטר ההיתרים הינו חוקי.

הגבלות הגישה לירושלים המזרחית מיתר חלקי השפ"כ פגעו גם הן ביכולתם של פלסטינים לממש את זכותם לחופש הדת. לעומת השנה שעברה, נרשמה השנה בחג הפסחא ירידה משמעותית בשיעור האישור של בקשות להיתרי כניסה לירושלים שהגישו נוצרים פלסטינים מיתר שטחי הגדה המערבית – מ-35 ל-12 אחוזים.

מחייבתם של חקלאים ורועים, במיוחד אלה המתגוררים בשטחים המזרחיים של הגדה המערבית, נפגעה בשנים האחרונות גם כתוצאה ממחסור כרוני במים. בעונה הגשומה נרשמו פחות מ-70 אחוזים מממוצע המשקעים הרב-שנתי, תופעה שאליה נלווה פיזור חריג של משקעים במהלך העונה, שבשלושת חודשיה הראשונים – החיוניים לזריעת גידולי בעל-נרשמו רמות משקעים נמוכות באופן קיצוני. מצבן של מספרקהילות רועים בשטח C הוחמר עוד יותר מאז ינואר 2011, בעקבות הריסתם של 37 מבנים לאגירת מים, בגין היעדר היתרי בנייה.

יום האסירים הפלסטיני, שצוין גם הוא החודש, הדגיש מספר גורמי חשש מתמשכים בשאלת ההגנה על כ-6,000 אסירים המוחזקים כרגע בידי ישראל. גורמי חשש אלה הכוללים, בין היתר, חקירות מלוות בהתעללות, תנאי מעצר גרועים ומניעתהליך שיפוטי הוגן בעת העמדתם לדין.

המכנה המשותף למרבית גורמי החשש שהללו בסוגיות הגישה וההגנה הינה ההתעלמות מן הסעיפים השימיים בחוק ההומניטרי הבינלאומי ובחוק זכויות האדם הבינלאומי. לפיכך, מן הראוי שכל הצדדים המעורבים יכבדו את המשפט הבינלאומי ויבטיחו כי יכובד, בכדי להתחיל ולהקל את מצבם ההומניטרי של הפגיעים ביותר.

הסלמת הסכסוך המזוין בעזה

יותר הרוגים ופצועים בעזה מאשר בכל זמן אחר מאז סוף מתקפת "עופרת יצוקה" בינואר 2009

ההסלמה במעשי האיבה בין הכוחות הישראליים לפלגים חמושים פלסטינים, שהחלה בחודש מרס, נמשכה גם בחודש אפריל והביאה למספר הגבוה ביותר של נפגעים פלסטינים בחדש יחיד (הרוגים ופצועים גם יחד) שנרשם מאז סוף מתקפת עופרת יצורה בינואר 2009. בסך הכול נהרגו 23 פלסטינים, תשעה מהם אזרחים, ו-64 אחרים, מהם 57 אזרחים, נפצעו. אף שכבר במרס ניכרו רמות מוגברות של אלימות הקשורה בסכסוך, ב-7 באפריל ניכרה עלייה חדה במעשי האיבה כאשר אוטובוס שהסיע תלמידים בדרום ישראל נפגע מטיל נ"ט שירו אנשי פלג פלסטיני חמוש. היריגרם למותו של נער ישראלי בן 16 ולפציעתו של נהג האוטובוס. עקב כך פרצה שורה של מתקפות ומתקפות נגד, שנמשכו שלושה ימים וכללו מצד ישראל תקיפות אוויריות נרחבות והפגזות של מטרות מרובות בתוך עזה, ומן הצד הפלסטיני ירי מוגבר של טילים ופצצות מרגמה אל דרום ישראל; 78 אחוזים ממקרי ההרגו-84 אחוזים ממקרי הפציעה באפריל, בקירוב, התרחשו בשלושת הימים הללו (ה-7 עד ה-9 באפריל).

בתקרית אחת שהתרחשה ב-8 באפריל ירו חיילים ישראליים שהיו מוצבים על הגבול, ממזרח לח'אן יונס, כמה פגזי טנקים לעבר שטח בנוי בכפר עבסאן.

אחד הפגזים פגע בבית, פגיעה שכתוצאה ממנה נהרגו אישה בת 41 ובתה, ושתי בנותיה האחרות (בנות 15 ו-18), נפצעו מרסיסים; לדברי הצבא הישראלי כוון היריאל חמושים שירופצות מרגמה מהאזור. בשלושת ימי ההסלמה נפגעו וניזוקו לפחות 20 בתים כתוצאה מתקיפות אוויריות ישראליות והפגזות טנקים.

גם פלגים חמושים פלסטיניים הגבירו את ירי הטילים ופצצות המרגמה לעבר יישובים ועיירות בדרום ישראל, וכן לעבר כוחות ישראליים בתוך עזה ובבסיסים צבאיים לאורך הגבול. הגברה הזו כללה ירי של עשרות טילים מסוג גראד לעבר ערים ישראליות מרוחקות יותר, כמו באר שבע ואשקלון. למעט התקיפה הראשונית על אוטובוס התלמידים, גרם הירי הפלסטיני – חרף עוצמתו המוגברת – רק לנזק מוגבל לרכוש.

ביתר חודש אפריל ניכרה ירידה חדה ברמתם של מעשי האיבה, ואף על פי כן נכנסו כוחות ישראליים פעמים אחדות לתוך רצועת עזה, למבצע חיפושים ויישור אדמה לאורך הגדר המפרידה בין ישראל לעזה, בשטחים בקרבת הגבול עם ישראל. במבצע אחד שהתקיים ב-21 באפריל נכנסו טנקים ודחפורים ישראליים לעברו הפלסטיני של מעבר קרני והרסו שמונה מחסנים מסחריים בבעלות פרטית.

כמו כן החדש, ב-28 באפריל, ירו חמושים פלסטיניים פצצות מרגמה לעבר חיילים ישראליים שפטרלו

נפגעים פלסטינים כתוצאה ישירה מהסכסוך מאז פברואר 2009 (לאחר "עופרת יצוקה")

לאורך הגדר ליד מחנה אל בוריג', ירי שהחיילים הגיבו עליו בירי פגזי טנקים. פגז אחד לפחות פגע בביתה של משפחת אבו סעיד בכפר ג'והר א-דיק ופצע ארבעה אזרחים פלסטיניים, ביניהם אישה ושני ילדים (בני 6 ו-10). גם הבית ניזוק (ראו מסגרת להלן).

הצבא הישראלי מודיע על שינוי מדיניות

ייחקרות תקריות שבהן נהרגו אזרחים פלסטיניים בידי הצבא הישראלי

ב-6 באפריל הודיע הצבא הישראלי כי מעתה ואילך תיפתח באופן אוטומטי חקירת מצ"ח בכל התקריות של הרג אזרחים פלסטינים בידי כוחות ישראליים בגדה המערבית. חקירות מצ"ח הן חקירות פליליות היכולות להביא להעמדה לדין. מאז שנת 2000, המנגנון העיקרי לחקירת מקרים כאלה היה החקירה מבצעית, שבכפוף לממצאי הכלה הוביל לפתיחת חקירה פלילית על ידי מצ"ח.² מנגנון זה אינו עומד באמת המידה הבסיסית של מיידיות, יסודיות, אי-תלות ויעילות, כנדרש מתוקף המשפט הבינלאומי.³

שינוי המדיניות שעליו הוכרז החודש מהווה צעד חיובי להשגת אחריות רבה יותר על אובדן חיי

אדם. עם זאת, הסיכוי לצאת בלא עונש בשפ"כ כנותר עדיין משמעותי.

ראשית כל, כפי שהוסבר בהודעה, היקפה ויישומה של המדיניות החדשה יהיו מוגבלים: היא לא תהיה תקפה לתקריות של הרג אזרחים ברצועת עזה; ולא תחול בגדה המערבית במקרים של "פעילות בעלת אופי לחימתי מובהק (דוגמת חילופי אש)"; או תקריות שיביאו לפציעתם של אזרחים בגדה המערבית ובעזה.⁴ בכל המקרים הללו יישמש יישומה של שיטת החקירה המבצעית העכשווית.

חסרונותיה העיקריים של השיטה הינם:

- החקירה המבצעית הינה תרגיל "הפקת לקחים" המסתמך באופן בלבדי על תיאור המאורעות מפי החיילים, ואינו כולל עדויות של עדי ראיייה אחרים.
- הממונים על ניהול החקירה מהווים לעיתים קרובות חלק משרשרת הפיקוד של החיילים המעורבים ישירות בתקרית, ולפיכך הם עלולים להיות מופללים על ידי ממצאיה.
- גם כשהחקירה מוצאת ראיות להתנהגות פלילית, נדרשים בדרך כלל חודשים אחדים לפני שמצ"ח פותח בחקירה, עיכוב הפוגם ביכולת

חיים בפחד בצל הגדר

משפחת אבו סעיד חיה בכפר ג'והר א-דיק, במרחק כ-300 מטרים מהגדר המקיפה את עזה. ביולי 2010 נהרגה אשתו של נאסר אבו סעיר, נעמה, כששני פגזי פלשט (פגזי טנק נגד אדם המתפוצצים באוויר ופולטים אלפי חיצים מתכת קטנים וקטלניים ברדיוס נרחב) שירה הצבא הישראלי פגעו בבית. חמשת ילדיהם הרכים של נאסר ונעמה צפו במתקפה וראו את אימם מדממת למוות.

במתקפה שקרתה החודש שפגע בבית המשפחה לפחות פגז טנק אחד שירו חיילי צה"ל המוצבים ליד הגדר הגבול. הבנה בכור, אלעבן העשר, נפצע בבטנו ובצווארו, ואילו מאיסה הבת החמש שנחבלה. הצלב האדום נכנס לשטח בתיאום על הצבא הישראלי והעביר את הילדים לבית חולים.

הצבא הישראלי מנהל לפחות פעם בשבועיים חדירות אל הכפר, בכדי ליישר אדמה. המשפחה חיה בפחד מתמיד. "הילדים שלי לא מסוגלים להתמודד עם אובדן אימם. בשעות היום הם מתנהגים לזה בתוקפנות רבה, ובלילה הם סובלים מסיוטים. שלושת הילדים הצעירים ביותר שלי מתעוררים מדילילה בלילה בצרחות, במיטה רטובה", אומר נאסר. מפחד שייפגעו שוב עקרה המשפחה לאוהל, הממוקם במרחק כ-200 מטרים מבית המשפחה.¹

לאסוף ראיות בשטח ולהשיג תיאורים מפורטים מפי עדי ראיה.

הואיל והראיות שהושגו בחקירה המבצעית אינן יכולות לשמש בחקירה הפלילית, לחיילים שכבר נחקרו בחקירה המבצעית יש הזדמנות לשנות את עדותם בכדי למזער את סיכויי הפללתם בחקירה הפלילית.

שנית, בכל האמור בתקיפות שביצעו מתנחלים, למשל, אף שמטרת ישראל לפותחת בחקירה הפלילית בכל מקרה שבו הוגשה תלונה, מרבית המקרים (יותר מ-90 אחוזים) נסגרים בלא הגשת אישום.⁵

ולבסוף, יחידת מצ"ח אינה מצוידת בכישורים הדרושים לחקור מקרים שבהם נובע הרג אזרחים מפקודות או ממדיניות בדרגים הבכירים, בניגוד להפרת כללי הפתיחה באש על ידי חיילים יחידים. אחת הסיבות העיקריות לכך נובעת מתפקידו הכפול של הפרקליט הצבאי הראשי (הפצ"ר) כמפקד מצ"ח ובה-בעת כיועץ המשפטי לפיקוד הבכיר שלצה"ל. בתפקידו זה הפצ"ר מייעץ על מידת החוקיות של פקודות המוטלות על ידי הדרגים הבכירים, שמצ"ח הנתונה לפיקוד ועולה להידרש לחוקרן. בנוסף על כך, למצ"ח אין הסמכות לחקור מקרים שבהם בעלי לפקידים בממשלה נותנים לצה"ל פקודות העלולות להסתבר כלא חוקיות, ולהביא למות אזרחים.

מסיבות אלו, אף שיש לברך על ההודעה שהתפרסמה זה העתה, נדרשים צעדים נוספים שיבטיחו אחריות במקרים המביאים להרג אזרחים. זו זכות יסוד של קורבנות הפרות של המשפט הבינלאומי, כמו גם מנגנון שיועיל למניעת הפרות עתידיות.

חששות סביב תנאי המעצר והיעדר הליך שיפוטי הוגן לאסירים פלסטינים המוחזקים בידי הרשויות הישראליות

לרגל יום האסירים הפלסטיני, ה-17 באפריל, הביעו ארגוני זכויות אדם רבים את חששותיהם בדבר יחסיה של ישראל לאסירים פלסטינים המוחזקים בבתי כלא ומרכזי כליאה בישראל ובשטח הפלסטיני הכבוש.⁶ המתאם ההומניטרי והתושב מטעם האו"ם, מקסוול

גיילרד, קרא גם הוא להגנה על זכויות האסירים, ובמיוחד של נשים וילידים.⁷

נכון להיום, מוקדים בידי הרשויות הישראליות כ-6000 פלסטינים בגין מעשים או חשדות במעשים שבוצעו נגד הכיבוש הישראלי. אוכלוסייה זו כוללת גם 200 ילדים, כמעט 40 נשים, כ-650 אסירים מרצועת עזה וכ-215 אחרים המוחזקים במעצר מנהלי (כליאה בלא הגשת אישום או משפט). ארגוני זכויות אדם מבטאים שוב ושוב את חששותיהם בנוגע ליחס לאסירים בעת חקירתם, אבל גם ביחס לתנאי הכליאה של מי שמוחזקים במעצר לאחר הרשעה.⁸

חשש מרכזי בכל האמור באסירים הינה שלילת הזכות להליך שיפוטי הוגן במהלך המשפט וההרשעה במערכת בתי המשפט הצבאיים הישראלית; מערכת זו תקפה לגבי רוב התושבים הפלסטינים בגדה המערבית, למעט תושבי ירושלים המזרחית. לדברי הדווחת המיוחדת מטעם האו"ם לנושא אי-התלות של שופטים ועורכי-דין, "הפעלת סמכות שיפוטית של בית משפט צבאי על אזרחים שאינם מבצעים משימות צבאיות אינו עולה בקנה אחד, באופן נורמלי, עם ניהול תקין של שפיטה הוגנת, לא מוטה ובלתי תלויה..."⁹

במקרה של ישראל זיהתה הדווחת המיוחדת מספר גורמים ספציפיים מעוררי דאגה, ביניהם החששות, בין היתר, כי שופטי בתי המשפט הצבאיים, שבעצמם הינם קציני צה"ל, אינם בלתי תלויים.¹⁰ כי העצירים אינם מידועים באופן מידי מהם האישומים נגדם, וכי הנאשם/מתועורר-דינו/האינם מקבלים את המתקנים, ואת הזמון והמידע הדרושים להכנת הגנה נאותה.

חששנוסף הינו שאין מיידעים את העצירים על זכותם שלא להפליל את עצמם; תתזאת מדווחים ארגונים לזכויות אדם כי במהלך חקירות מופעל על נאשמים לחץ פיסי ופסיכולוגי ניכר כדי לאלצם לחתום על הודאות. צורות ההתעללות שעליהן דווח כוללות, בין היתר, הכאות מלוות באיומים, מניעת שינה, שהייה בתנוחה מכאיבה, כבילה ממושכת באזיקים, איומים על קרובי משפחה ובמקרים מסוימים אף מעצרום. במהלך תקופה זו מוחזקים עצירים רבים לעיתים

קרובות בתאים קטנים בלאחלונות, בתנאי היגיינה קשים ביותר, מקבלים מזון ירוד באיכות וכוונשללת מהם גישה מספקת לטיפול רפואי איכותי. כמעט בכל המקרים אין עורך דינו של הנאשם מורשה לנכוח בחקירות, ומרבית העצירים יוחזקו בכלא שבועות לפני שיוכלו להיפגש עם עורך דין.¹¹

כן מדווחים ארגוני זכויות אדם על היעדר כמעט מוחלט של אחריותיות בגין התעללות לכאורה בעצירים פלסטיניים בעת חקירה: על פי דוח משותף לארגוני זכויות האדם הישראליים "בצלם" ו"המוקד", בין 2001 לאוקטובר 2010 הוגשולמשד המשפטים 645 תלונות של נחקרים על ליחוס של השב"כ הישראלי לעצירים פלסטיניים, אבלאף אחת מהתלונות הללו לא הובילה לחקירה פלילית.¹²

הודאות שנבוב בחקירות כאלה משמשות לאחרמכן בסיס לתביעה ומשפיעות גם על "הסדרי טיעון" בין פרקליטו של הנאשם לבי התובע הצבאי. כמעט כלה הרשעות בבתי המשפט הצבאיים הישראליים מתבססות על הסדרים כאלה, ולא על משפטים מסודרים.¹³ לדברי הדווחת המיוחדת, "דומה שגזרי הדין חמורים בהרבה במקרים שבהם דרשו הסנגורים הליך ראייתי מלא, לרבות זימון עדים והצגת עדויות."¹⁴

לאור שורת חששות אלו, ביוני 2010 הביעה הדווחת המיוחדת את חששה כי "התשתיות והפרקטיקות המשפטיות" של מערכת בתי המשפט הצבאיים הישראלית "אינן עומדות בסטנדרטים בינלאומיים".¹⁵

בית המשפט הגבוה לצדק הישראלי דוחה עתירה לביטול משטר ההיתרים של הגדר

פסיקת בית המשפט נוגדת את המשפט הבינלאומי

ב-5 באפריל 2011 דחה בית המשפט הגבוה לצדק הישראלי (בג"ץ) עתירה שהגישו שני ארגוני זכויות אדם ישראלים לפני כשמונה שנים. העתירה הערעה על החוקיות של משטר ההיתרים הנלווה לגדר מתוקף המשפט הבינלאומי והישראלי.

בשנת 2003, ומאוחר יותר בשנת 2009, הכריזה ישראל את השטחים השונים שבין הגדר לקוהירוק

כשטח צבאי סגור, המכונה "אזור התפר". כתוצאה מכך חויבו פלסטינים להשיג היתרי "מבקרים" בכדי להגיע לאדמותיהם המצויות בשטח זה. בכדי לקבל היתר על המבקש לעמוד בשיקולים הביטחוניים הדרושים לכל ההיתרים שמנפיקה ישראל, ולהגיש מסמכים שיוכיחו "קשר לאדמה". בכל ההיתר מצוינת נקודת גישה או שער ספציפיים לאורך הגדר, שדרכם מותר לבעל ההיתר להיכנס. מי שחיים ביישובים הממוקמים בתוך השטח הסגור נדרשים להשיג "היתר" תושב קבע" בכדי להמשיך להתגורר בבתייהם. על אזרחים ישראלים, לעומת זאת, אין משטר "איזור התפר" חלוהם יכולים להיכנס לשטח ולהתגורר בו בלא כל הגבלות.

בעקבות הקמת "אזור התפר" עתרו ארגונים ישראליים ("המוקד-המרכז להגנת הפרט" ו"האגודה לזכויות האזרח בישראל") לבג"ץ בדרישה לבטל משטר זה. הארגונים טענו כי משטר ההיתרים אינו משרת מטרת ביטחון ותכלשהו, אלא נועד להפקיע אדמה פלסטינית ולספחה לישראל. לדבריה העותרים, נתונים שהגישה הפרקליטות המדינה לבית המשפט מצביעים על כך שלמעלה מ-90 אחוזים מהדחיות של בקשות היתרים בין 2006 ל-2009 נבעו מאי היכולת להוכיח "קשר לאדמה", ולא מנימוקים ביטחוניים.

כן טענו הארגונים שמשטר ההיתרים ככלל מהווה אפליה על בסיס עדתי ולאומי, וכי הוא פוגע באופן לא מידתי בזכויות האדם של תושבים פלסטינים, כולל הזכות לחופשתנועה, לעבוד הולפרנסה, לרכוש ולקיום בכבוד, בין היתר. יתרה מכך, בשל טבעם שלה הליכים המשמשים ליישום המשטר, זכויות אלו מופרות באורח קבע ובלי הליך שיפוטי הוגן.

ברם, בג"ץ הישראלי דחה טיעונים אלה. בית המשפט קיבל את עמדתו של היועץ המשפטי לממשלה כי משטר "אזור התפר" עונה על צרכים ביטחוניים לגיטימיים וכי ההגבלות על הפלסטינים הנובעות ממנוהינן מידתיות. יחד עם זאת הורה בג"ץ למדינה להחיל מספר תיקונים במשטר, שנועדו להפחית ככל האפשר את פגיעתו בפלסטינים. תיקונים אלה כוללים היתר למעבר "תושבי קבע" בכל נקודת גישה שהיא לאורך הגדר, במקום בנקודת גישה ספציפית; הרחבת הסיבות לאישור בקשות להיתרי מבקר או

תושב; וקביעת מסגרת זמן סבירה לטיפול בבקשות להיתרים.

החלטה זו של בג"ץ נוגדת את חוות הדעת המייעצת שפרסם בית הדין הבינלאומי לצדק ביולי 2004, שמצאה כי משטר ההיתרים אינו חוקי מתוקף המשפט הבינלאומי והסיקה כי על ישראל לבטלו.

הידרדרות בחופש הגישה של פלסטינים נוצרים לירושלים המזרחית במהלך "השבוע הקדוש"

חגיגות "השבוע הקדוש" הנוצרי (מיום ראשון של הדקלים עד ליום ראשון של חג הפסחא), שחלו החודש, התאפיינו בהידרדרות בגישתם של נוצרים פלסטינים למקומות מקודשים בירושלים המזרחית. הידרדרות זו נובעת בעיקר ממשטרה היתרים המגביל שהרשויות הישראליות הטילו מאז 1993, והידקוע

יותר מאז 2007, בעקבות השלמתה של הגדר סביב ירושלים.

המרכז הבין-כנסייתי בירושלים מעריך כי השנה, שיעור האישורים של בקשותיהם של תושבי הגדה המערבית להיתרי כניסה למטרות דתיות לירושלים המזרחית במהלך "השבוע הקדוש" היה לא יותר מ-12 אחוזים (1,299 מתוך 10,000 בקשות), לעומת 35 אחוזים ב-2010. כן מסר המרכז כי בשל מספר גורמים מרתיעים, ביניהם משטרה היתרים, הגיעה לירושלים המזרחית רק תזמורת אחת מתוך 20 תזמורות הצופים בגדה המערבית בכדי להשתתף בתהלוכות חג הפסחא – שיעורה השתתפותה נמוך ביותר בשלוש השנים האחרונות. מצבם של נוצרים המתגוררים ברצועת עזה נותר ברובו זהה למצבם בשנה שעברה – בשתי השנים הוענקו כ-500 היתרים, נתון המייצג כ-17 אחוזים מהאוכלוסייה הנוצרית בעזה.

מקרה "עזבת סלמאן"¹⁶

המקרה של עזבת סלמאן, יישוב כפרי המונה כ-850 נפשות בנפת לקיליה, ממחיש את השפעתה השלילית של משטר השערים וההיתרים על החקלאות ועל מחייתם של חקלאים. אף ששטחו הבנוי של היישוב ממוקם בעברה המזרחי ("הפלסטיני") של הגדר, יותר מ-3,400 דונמים של אדמות השייכים לתושבי הכפר ממוקמים מאחורי הגדר, ב"אזור התפר". אדמות אלו משמשות לגידול עציזית, לימון ושקדים, וכן חיטה וירקות.

לדברי ראש מועצת הכפר, בשנתיים האחרונות ירד שיעור האישורים של בקשות להיתרי "מבקרים", שנכון להיום הינו פחות מ-30 אחוזים (20 מכל 80-70 בקשות). אף שבדרך כלל בעונת מסיק הזיתים ניתנים היתרים נוספים (כ-60 היתרים), אלה תקפים רק לשבועות ספורים. חקלאים שבקשותיהם נדחות מקבלים רק הודעה בעל פה על כך, בלא כל הסברים נוספים של הנימוקים לדחיית הבקשה. כניסת טרקטורים ומיכון חקלאי לשטח הסגור מצריכה היתר נפרד; עיכובים וסירובים תכופים חייבו חקלאים שאת את יבוליהם וכלי עבודתם בידיהם.

מי שהצליח להשיג היתר נאלצים לנסוע למרחק 14 ק"מ בכדי להגיע ל"שער החקלאי" הקרוב ביותר, מאחר ששער נוסף, הנמצא ליד הכפר, חדל לפעול מאז 2008. השעה הנוכחית פתוחה רק מ-6:30 בבוקר עד 4 אחר הצהריים ואינו פועל בעת החגים הישראליים. שעות הפתיחה המוגבלות, לצד המיקום הלא נוח, מנעו מרובית החקלאים העובדים בעבודה נוספת להגיע לאדמתם אחרי שעות העבודה, כמות שנהגו לעשות לפני בניית הגדר.

בשלה הגבלות הללו ניכרה הירידה משמעותית בפריון ובאיכות של כל היבולים. ירידה זו, בצירוף עם הירידה העונתית בפריון, גרמה למרבית החקלאים בעלי עצי הזית באזור התפר שלא למסוק את עצייהם בעונת המסיק האחרונה. גם יבול עצי הלימון והתפוח פחת מ-60 טונות בשנה לפני בניית הגדר לפחות מ-20 טונות כיום. בסך הכול מעריכים שעדר בעמאדמות החקלאיות של היישוב השוכנות בין הגדר לקוהירוק אינן מעובדות כיום.

לעומת שלל הדיג של השנים 2007 ו-2008 (2000 טונות בקירוב). בנוסף על כך, יותר מ-80 אחוזים מן הסרדינים שנידוגו בשנתיים האחרונות היו דיגים צעירים וקטנים מדי, שנלכדו בעזרת רשתות צפופות יותר.

הירידה בכמותו ובאיכותו של שלל הדיג נובעת בעיקרה מהגבלות הגישה שאוכף חילה הים הישראלי על שטחים המרוחקים יותר משלושה מיילים ימיים מחוף עזה; להקות הדיגים העשירות ביותר מצויות במרחק כשישה מיילים מהחוף. ההגבלות הללו נאכפות באמצעות יריות "אזהרה" על סירות דיג השטות מעבר לשטחים המותרים. אף שרובן הגדול של התקריות הללו מסתיימות בלא נפגעים, מאז תחילת 2010 נהרגו שלושה דייגים ותשעה אחרים נפצעו מאש ישראלית.

הסכם אוסלו מקצה אמנם שטח דיג במרחק 20 מיילים ימיים מחוף עזה, אבל מאז תחילת האינתיפאדה השנייה ב-2000 הוגבלה בהדרגה גישתם של דייגים לים. ב-2002 התחייבה ישראל ללהרשות פעילות דיג בשטחים המרוחקים עד 12 מיילים ימיים מהחוף ("התחייבות ברטיני"); ברם, התחייבות זו לא יושמה מעולם ולאחר מכן הוטלו הגבלות החמורות יותר. ערב מתקפת "עופרת יצוקה" בשנת 2008 הכריזה

מחסומי פתע מרובים שהוצבו על ידי משטרת ישראל בעיר העתיקה של ירושלים וסביבה, במיוחד ביום שבת של האש הקדושה, היקשו עוד יותר על הגישה למקומות המקודשים. העיכובים ונהלי הבידוק במחסומים הללו משבשים מאוד את האווירה הרוחנית של חג הפסחא, כמות שהיא נתפשת בעיני המאמינים הנוצרים. בנוסף מגבילות הרשויות הישראליות את מספרה המורשים לעלות לגג של כנסיית הקבר, דבר-מה שהפך לחלק ממסורת הפסחא. עם זאת, השנה-לאחר התערבות משפטית-קיבלו 600 בני אדם גישה למקום, לעומת 350 בלבד בשנה שעברה.

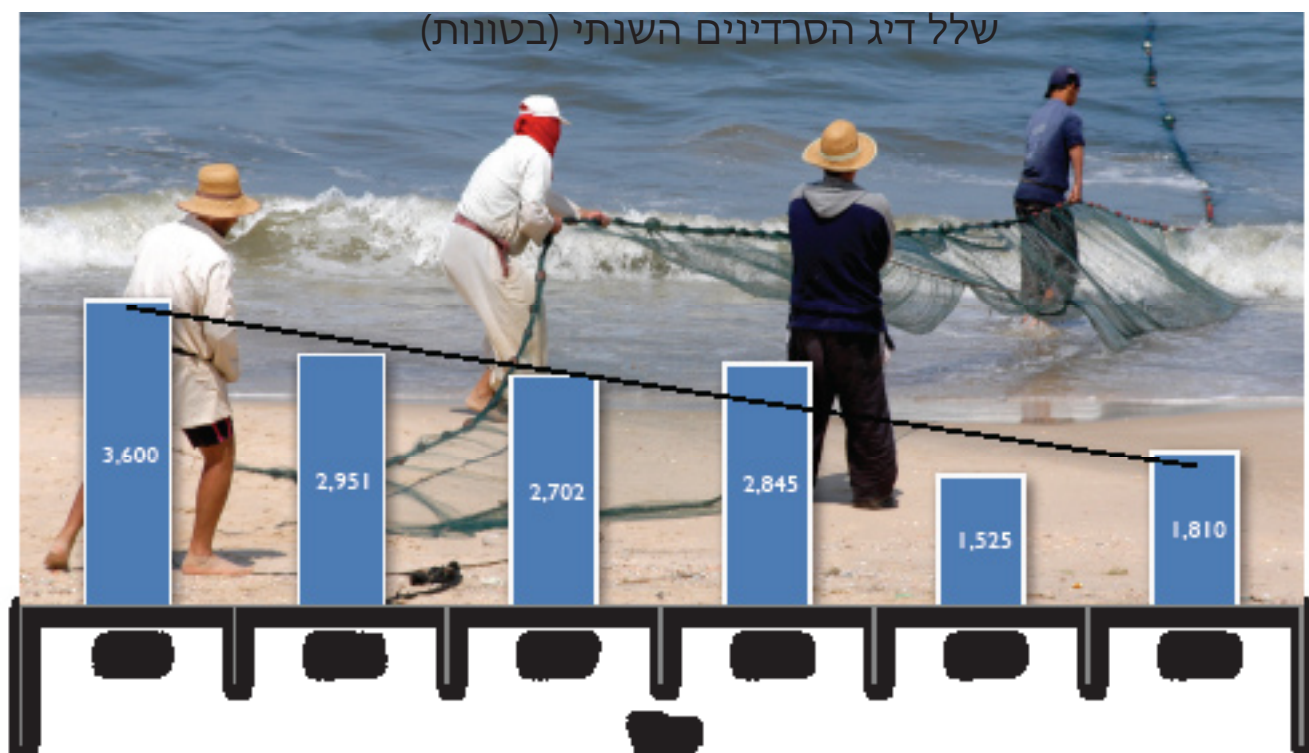
למרות העלייה דווח כי הכוחות הישראליים ליד הכנסייה הציקו למתפללים, הצקות שכללו התזת תרסיס פלפל ותקיפות פיסיות.

ההגבלות שמטילה ישראל על שטחי הים של עזה

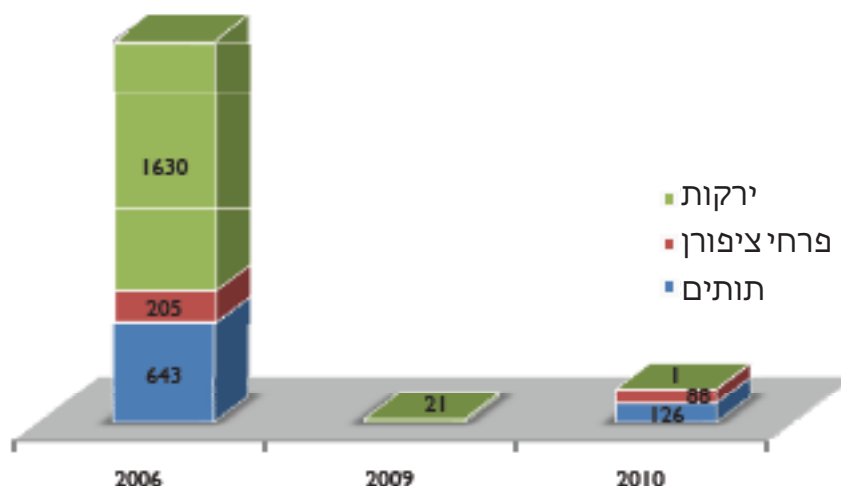
עונת דיג הסרדינים צפויה להיפגע מכך זו השנה השלישית ברציפות

עם תחילת הראשונה מבין עונות דיג הסרדינים בעזה, הנמשכת שלושה חודשים,¹⁷ מתעוררים חששות כי השנה, זו השנה השלישית ברציפות, יהיה יבול דיג הסרדינים נמוך מן הממוצע. בשנתיים האחרונות פחת שלל דיג הסרדינים בעזה ביותר מ-70 אחוזים,

שלל דיג הסרדינים השנתי (בטונות)

ייצוא חקלאי (במטענים)

הכול 287 מטעני תוצרת חקלאית, ש-73 אחים מהם היו תותים, 25 אחים פרחים טריים ושני אחים פלפלים ועגבניות שרי. אף שנתון זה כפול ויותר מהנתון המקביל בעונה הקודמת (118 מטענים), הוא מהווה פחות מ-12 אחים מהכמת הכוללת של תוצרת חקלאית שיוצאה בשנת 2006, לפני הטלת המצור על עזה (2,487 מטענים).¹⁸

יתרה מכך, לדבריו עדת הסיוע החקלאית הפלסטינית בעזה, ההיקף הממשי של היצוא בעונה זו היה רק 46 אחים מן הכמות המתוכננת (620 מטענים). פער זה הוא, במידה רבה, התוצאה המשולבת של שני גורמים עיקריים: פגיעותם של שני הגידולים העיקריים (פרחים ותותים), שאם אינם מועברים בזמן נעשים לא ראויים לייצוא (על פי התקנים האירופיים), והעיכובים החוזרים ונשנים בטיפול במטעני היצוא במעבר כרם שלום. הגורם האחרון נובע משורה של סיבות, ביניהן החמרת הדרישות של הרשויות הישראליות בכל האמור בארצות התוצרת, כמו גם סגירת המעבר במרסב של סכסוך עבודה פלסטיני שהוביל לשביתה, ובאפריל מנימוקים ביטחוניים.

ב-8 בדצמבר 2010 הודיעו הרשויות הישראליות כי על מנת לסייע לכלכלת עזה, יתיר יצוא של מוצרים חקלאיים, מוצרי ריהוט וטקסטיל, "בכפוף להכנות ביטחוניות ולוגיסטיות". ברם היום, כעבור יותר מחמישה חודשים, נותרה ההכרזה בלתי ממומשת ברובה.

ישראל על איסור על פעילות דיג בתחום העולה על שלושה מיילים ימיים מהחוף, איסור שנותר בתוקף עד היום.

לפני פרוץ האינתיפאדה השנייה, העריכו כי שלל הדיג השנתי היה 3,700 טונות, כפול יותר מ-1,810 הטונות שניצודו ב-2010. לדברי משרד החקלאות הפלסטיני (בעזה), מרחב הדיג המתכוון הביא לדיג-יתר במי החוף הרדודים, ולפיכך לדלדול של שטחי הרבייה של הדגים.

באופן מסורתי מילא הדיג תפקיד חשוב בכלכלתה של רצועת עזה. כרגע מצויים בעזה כ-3,500 דיגים רשומים, לעומת כ-10,000 דיגים ערבה אינתיפאדה השנייה, ועוד 2,000 עובדים אחרים התלויים בעקפיין למחייתם בתעשיית הדיג, בעבודה בשיווק ובמתן שירותים ותחזוקה לסירות הדיג. בסך הכול מעריכים כי נכון להיום, 35,000 בני אדם תלויים בתעשיית הדיג כמקור מחיה עיקרי, ולפיכך נפגעים ישירות מההגבלות שמטילה ישראל על הגישה לים.

ההגבלות על היצוא ממשיכות לחבל בהתאוששות הכלכלית בעזה

ההקלות עליהן הודיעה ישראל בדצמבר 2010 אינן מיושמות

במהלך חודש אפריל יצאו את עזה רק שישה מטעני סחורות (כולם פרחים טריים). מאז תחילת עונת הייצוא (בשלהי נובמבר 2010) יצאו את עזה בסך

לדברי הרשויות הישראליות, יצוא של מוצרי ריהוט וטקסטיל יורשה רק אחרי התקנתו של סורק חדש ומתוחכם יותר במעבר כרם שלום; לדברי ישראל, הקהילה הבינלאומית היא שאמורה לממן סורק זה, תנאי שלא נענה עד עתה.¹⁹ ביחס להרחבת הייצוא החקלאי, אף שעקרונות הרשויות הישראליות הסכימו להרשות ייצוא לגדה המערבית, למעשה ניתן אישור רק ליצוא לשווקים אירופיים, שאליהם ניתן לייצא רק את הגידולים שנזכרו לעיל. האיסור על ייצוא של תוצרים חקלאיים לשוק הישראלי נותר בתוקף.

הגבלת הייצוא המתמשכות הינן מן הגורמים העיקריים המכשילים את ההתאוששות הכלכלית ברצועת עזה. למרות הקלת המצור מאז יוני 2010, ההגבלות הללו גורמות לכך שגודלו הקטן של השוק המקומי וכוח הקנייה המועט שלה אוכלוסייה העזתית ממשיכים להגביל את הפעילות החקלאית והיצרנית בעזה. הנתונים מהתקופה שלפני המצור מצביעים על כך שהייצוא להגדה המערבית מהווה שווקים פוטנציאליים גדולים לתוצרים העזתיים, כשבאותה עת שווקו בהן 90 אחוזים ממוצרי ההלבשה, 76 אחוזים ממוצרי הריהוט, ו-20 אחוזים ממוצרי המזון.²⁰ לדברי מרכז הסחר הפלסטיני, 107 חברות מקומיות הביעו את נכונותן לחדש את פעילויות הייצוא, ו-30 מהן מוכנות להתחיל במשלוח מוצרים תוך חודש.

דפוס משקעים חריג והריסת בורות מים מוסיפים ללחצים על קהילות פגיעות²¹

עד לסוף החודש היתה הכמות המצטברת של משקעים בגדה המערבית מאז תחילת העונה הגשומה (ספטמבר 2010) 68 אחוזים מהממוצע הרב-שנתי. השפעתו של מחסור זה הוחרפה פי כמה בשל הפיזור החריג של המשקעים על פני העונה, עם כמויות משקעים נמוכות במידה קיצונית שנרשמו בשלושת החודשים הראשונים (ספטמבר-נובמבר), עונה חיונית לזריעה של גידולי בעל כמו חיטה ושעורה.

משרד החקלאות ביצע החודש, בעזרת תוכנית המזון והחקלאות של האו"ם, אומדן של השפעת המחסור במים על המגזר החקלאי. אחד הממצאים העיקריים היה כי העיכוּב בירידת המשקעים הביא לירידה של כמעט 60 אחוזים בהיקף גידולי הבעל שנשתלו בעונת ספטמבר-נובמבר, כשהאזורים שנפגעו קשה ביותר הם אלה הממוקמים על המדרונות המזרחיים של הגדה המערבית ובדרום חברון. כן צופה האומדן שהירידה בכמות המשקעים תפגע באופן לא מידתי ביישובי הרועים. זאת בשל הרמות המופחתות של מילוי בורות המים, כמו גם החידוש החלקי בלבד של המרעה הטבעי, שיאלצו את הרועים המרוששים ממילא להוציא שיעור גדול יותר של משאביהם הכלכליים המוגבלים על רכישת מים ממיכליות ומספוא יקרים.

המחסור במים המשפיע על חלק מהיישובים המרוחקים יותר הוחמר עוד יותר עם הריסתם, בידי הרשויות הישראליות, של בורות מים ומתקנים לאגירת מים בשטח C, רובם משום שהם ממוקמים בשטחים שהצבא הישראלי הגדיר כ"שטח צבאי סגור" לאימונים צבאיים: מאז תחילת 2010 נהרסו בסך הכול 37 מבנים, עשרה מהם ב-2011. לא זו בלבד שאיסוף מיגשמים חיוניים להישרדותן של קהילות מרוחקות שאינן מקבלות את שירותי רשת המים, אלא שהוא גם מעוגן עמוק באורח החיים המסורתי ובמנהגים החברתיים-תרבותיים של הרועים.

אחרי ביקור בקהילה שסבלה מהרס של בור מים במרס 2011, אמר המתאם ההומניטרי והתושב מטעם האו"ם לשפ"כ, מקסוול גיירד, כי "סילוקה של תשתית קריטית מסוג זה מעמיד במבחן קשה את העמידות ומנגנוני ההתמודדות של הקהילות הללו, שיעשו תלویות יותר ויותר במקורות שאינם בני-קיימא מבחינה כלכלית, כמו מים מיובאים במיכליות. הריסות מכוונות כאלו בשטח כבוש מהוות גם הפרה של מחויבותיה של ישראל למתוקף המשפט הבינלאומי."

1. מבוסס על ריאיון שניהלה התנועת הסולידריות הבינלאומית ומידע שסיפק ארגון Save the Children UK.
2. לרקע מפורט על מדיניות זו ראו: "בצלם", "חוסר אחריות, מדיניות הצבא שלא לחקור הרג פלסטינים בידי חיילים", אוקטובר 2010; "יש דין", "חריגים – העמדה לדין של חיילי צה"ל באינתיפאדה השנייה ולאחריה, 2000-2007", ספטמבר 2008.
3. החובה לחקור האשמות בהפרות של החוק הבינלאומי על די שלוחי המדינה המעוגנת, בין היתר, בסעיף 146 של אמנת ג'נבה הרביעית משנת 1949, ובסעיפים 2 ו-6 של האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות משנת 1966.
4. הודעת דובר צה"ל מן ה-6 באפריל 2011, שניתן לראותה ב: <http://dover.idf.il/IDF/announcements/2011/04/0603.htm>
5. ראו "יש דין", "אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בשפ"כ", דף מידע, יולי 2008.
6. ראו למשל "על יום האסיר הפלסטיני, ארגוני זכויות אדם פלסטיניים קוראים לחידוש המאמצים לשחרור כליה האסירים", הצהרה שפרסמו 12 ארגוני זכויות אדם פלסטיניים ב-17 באפריל 2011.
7. את ההצהרה ניתן לקרוא ב: http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_18_04_2011_press_release_hebrew.pdf בהצהרתו הדיגיטלית כיישלה החילאת שלטון החוק על כלל האסירים הפלסטיניים המוחזקים במעצר בישראל, כנדרש מתוקף חוק זכויות האדם הבינלאומי והחוק ההומניטרי הבינלאומי. מרגיילרד הביע חשש במיוחד בכל האמור בהיעדר הבירות בנוגע למעמד החוקי של אסירים אלה, המיקום והתנאים בהם הם כלואים, הצורך בגישה ליעוץ ולייצוג משפטיים, סוגיית המעצר המנהלי ומניעת ביקורי משפחות לעצירים מעזה. כן הביע מרגיילרד חשש מיוחד לנוכח מצבם של נשים וילדים, והדגיש את חשיבות הטיפול בצרכים המיוחדים של עצירים אלה, שהם פגיעים במיוחד.
8. ראו למשל, בין היתר, "בצלם" ו"המוקד", "שיטות חשוכות – ההתנהלות כלפי עצורים פלסטינים שהוחזקו במתקן חקירות של השב"כ בפתח תקווה", אוקטובר 2010; Defence for Children International / סניף פלסטין: "אסירים ילדים פלסטינים: ההתעללות והעינויים השיטתיים והממוסדים של הרשויות הישראליות בילדים פלסטינים", יוני 2009.
9. "דוח הדוחות המיוחדת על אי-התלות של שופטים ועורכי

ברשימה המפורטת לעיל ארגוני וסוכנויות אחרים וארגונים הומניטריים מקומיים ובינלאומיים המשתתפים בקבוצות עבודה מגזרית ומספקים בעקביות מידע עבור דו"ח המעקב ההומניטרי:

United Nations Children's Fund (UNICEF), United Nations Development Programme (UNDP), United Nations Development Fund for Women (UNIFEM), United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO), United Nations Food and Agricultural Organization (FAO), United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), United Nations Office for the High Commissioner of Human Rights (OHCHR), United Nations Population Fund (UNFPA), United Nations Relief and Works Agency for

Palestine Refugees in the Near East (UNRWA), United Nations Special Coordinator for the Middle East Peace Process (UNSCO), World Food Programme (WFP), World Health Organization (WHO), Al Haq, Badil, Save the Children (UK), Defence for Children International – Palestine Section (DCI-PS), Oxfam GB, Palestine Hydrology Group (PHG), Campaign for the Right to Enter, ACF-E, AAA, ACPP, ACAD, and members of the Temporary International Mechanism (TIM).

*לפרטים ולמידע נוסף פנו אל יחזקאל לייך, דוא"ל: lein@un.org; טל: 02-5829962

הנוסח המחייב הוא הדוח המלא בשפה האנגלית; לקריאתו פנו לאתר OCHA: http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_the_humanitarian_monitor_2011_05_19_english.pdf טבלאות עם נתונים מפורטים על מדדי הגנה ניתן לקרוא בדוח בשפה האנגלית, http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_the_humanitarian_monitor_2011_05_19_english.pdf